

El relat de vida per a la promoció del poder eclesiàstic: el cas de Doménec Sarrió (1609-1677)

Rafael Roca
Universitat de València /IIFV

1. Introducció

Durant tota l'edat moderna l'església catòlica promogué la confecció de relacions i vides de sants com a mecanisme per a impulsar i incrementar el seu control polític i social. Un dels exponents més diàfans d'aquesta estratègia propagandística està constituït pel venerable Doménec Sarrió (1609-1677), predicador, beneficiat de la Seu, membre de l'Oratori de sant Felip Neri i una de les figures més interessants i desconegudes de l'univers espiritual valencià del barroc (Esteve). D'aquesta manera, i ni que siga com a exemple de promoció religiosa, serà bo que repassem quin fou el tractament que historiadors i hagiògrafs li dedicaren en vida i després de mort.

Les primeres dades biogràfiques d'aquest doctor en teologia varen ser publicades a les semblances que d'ell oferiren dos dels més importants bibliògrafs valencians del set-cents: Josef Rodríguez i Vicente Ximeno. Amb tot, no menys important resulta la vasta biografia "apologètica" que fou impremtada un any després de la mort de Sarrió, en 1678, titulada *Sumario de la maravillosa vida y heroicas virtudes del V. P. Dotor Domingo Sarrió* i escrita pel seu confessor i guia espiritual, Antonio Jordán Selva.

De fet, aquest llarg sumari biogràfic –de més de 700 pàgines– i la *Relación que el Venerable Padre Domingo Sarrió me hizo por obediencia de las particulares misericordias que recibió de Dios Nuestro Señor* que inclou, a tall d'addenda, el *Sumario* de Jordán (701-749), han estat la font documental on han acudit tots aquells autors que s'han aproximat a l'il·lustre personatge fill d'Alaquàs. Amb tot, cal destacar també les notícies que, a propòsit de la seua defunció, s'inclogueren en dos textos memorialístics dels més importants que conserva la tradició valenciana:¹ en castellà, dins el *Libre de Antiquitats* de la Seu de València; i, en català, va recollir la notícia mossén Joaquim Aierdi al seu *Dietari* -del qual s'han conservat només els volums que abasten els anys 1661-1664 i 1677-1679. De fet, totes dues relacions es troben clarament emparentades -fins al punt que una deu ser traducció de l'altra- i, en el cas de la versió catalana obra de mossén Aierdi, és un dels pocs testimonis que tenim, de relat biogràfic en aquesta llengua a les terres valencianes (Solano). El text d'aquella relació hagiogràfic presenta, ara un clar interès per detectar com la literatura -en aquest cas, el gènere hagiogràfic- es posa al servei de la promoció de les virtuts que s'esperaven d'un eclesiàstic, però, també, per tal de promocionar i prestigiar el poder de l'Església. És per això, que, com apèndix, recuperem i oferim, al final d'aquest treball, la versió valenciana de la *Relació* que conté el soterrar i les pompes funeràries de Sarrió, segons la versió que fa anys n'oferí Vicent J. Escartí (Aierdi, 347-354).

2. Dades biogràfiques

En 1609, el mateix any en què els moriscs eren expulsats de les terres valencianes per orde del rei Felip III,² causant un daltabaix demogràfic i econòmic al país (Reglà,

---

¹ Sobre la memorialística valenciana en general, vegeu Escartí (2010), i sobre la del barroc, podeu veure un treball anterior del mateix autor (Escartí, 1990).

² Aquell esdeveniment va suscitar, també, nombrosos relats. El seu inventari es pot trobar a Escartí (2009).

131), naixia “en el lugar de Alaquás, a menos de una legua de Valencia” (Ximeno 1749, 77), Doménech Sarrió i Miquel, fill de Miquel i de Joana, tots dos veïns d’aquella localitat de l’Horta. Era diumenge, 1 de març, i aquell dia l’església valenciana celebrava la festivitat de la santíssima Mare de Déu del Rosari. Segons escriuria el pare Sarrió molt de temps després, aquella coincidència fou una mena de premonició -com passava, per altra banda, en quasi tots els casos d’homes i dones tocats de santetat-, ja que justificava la fervent devoció que el nostre protagonista professà, al llarg de la seua vida, per la Mare de Déu, i que el portava a signar els seus escrits amb els sobrenoms de “indigno esclavo de la Virgen Madre” (Robres) i “Capellán de la Virgen” (Rodríguez, 113).

Així mateix, referint-se al seu natalici, Sarrió asseverava:

El día, fue el primero del mes, y acertò (y como que acertò) para dicha mia, ser aquel año (como lo es cada primer Domingo del mes) fiesta de la Virgen Nuestra Señora del Rosario, en presagio quizás, de la merced muy particular que Dios avia de vsar conmigo, dandome especialisima devocion de la Virgen Madre, con esta invocacion, y Soberano Nombre del Rosario (Jordan, 704).

El dimecres següent, dia 4 de març de 1609, Sarrió fou batejat a l’església parroquial d’Alaquàs, i resultà que

era día de Ceniza, principio del tiempo Santo de Quaresma, y me dezian mis padres que, en acabando de darme la agua del Santo Bautismo, antes de salir de la Iglesia, me dieron la ceniza con la Sagrada ceremonia que acostumbra la Iglesia, poniéndola sobre la cabeça, diziendo: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris* (Jordan, 704-705).

De formació intel·lectual sòlida i comportament social irreprotxable, Doménech Sarrió fou educat en el convent dels frares Mínims de la Mare de Déu de l’Olivar (Besó, 32-34), on estudià gramàtica, filosofia i arts; i gràcies a aquests religiosos es traslladà una llarga temporada a Osca per a ampliar estudis en filosofia. Quan vorejava els 17 anys, els seus pares l’enviaren a la Universitat de València, on cresqué en la virtut espiritual i en l’estima a la disciplina i l’aplicació intel·lectual:

Vine a Valencia por Octubre, año 1626, à estudiar la Teologia; y fue Dios servido, que la venida à Valencia fue para bien de mi alma; porque luego me favoreció el Señor, con darme buena compañía, estudiantes virtuosos, aventajados en la virtud, y letras, y con tan buen exemplo, me animè mas al estudio, y à la frecuencia de los Sacramentos, con que fue tomando fuerzas el alma para no caer (Jordan, 707).

Perseverant com era, la recompensa a tant d’esforç i constància es traduï, deu anys després, en l’obtenció del doctorat en teologia. A més, aquell mateix 1636 fou ordenat prevere:

Después de graduado en Valencia Dotor en Teologia; fui ordenado de Sacerdote en las Temporales de la Santissima Trinidad, del año 1636, y de mi edad 27. Sea el Señor alabado, que se dignò de hazerme tan singular merced, levantandome al altissimo grado del Sacerdocio, quando por mis pecados, merecia ser sepultado en el Infierno (Jordan, 707).

A partir d’aquell moment, impartí classes de teologia i ocupà, en diverses ocasions i per substitució, les càtedres de Lluís Crespí de Borja i de Fra Gerònim Cucaló, que

havia estat el seu mestre. L'any 1644 li fou atorgat un benifet en la catedral de València, dignitat que mantingué per espai de trenta-quatre anys, i al qual renuncià dos mesos abans de morir a condició que fóra atorgat “a un nebot seu que hui el possehix, que es diu mosén Thomàs Panes, fill de una chermana seua” (Aierdi, 348). Una vegada instal·lat a la Seu com a beneficiat, Sarrió fou elegit pel capítol de la Seu per a ocupar la plaça de bibliotecari, avinentesa que aprofità per a inaugurar una Acadèmia de Teologia Moral, l'activitat de la qual durà dotze anys.

El 1647 fou admés a l'Oratori de Sant Felip Neri, que havia sigut fundat a València dos anys abans. I com a membre d'aquesta congregació mantingué una incessant activitat homilètica i pastoral que el convertí en un dels seus membres més coneguts i destacats, amb una actuació social diligent i prestigiosa:

Siguiò con admirable puntualidad el Instituto de la Congregacion de San Felipe Neri, acudiendo à todos sus ejercicios, juntas, y empleos, y observando sus Constituciones, y el orden de antiguedad entre los Padres, aunque no habitava dentro de la Casa. No avia ejercicio de piedad en Valencia, que èl no le huviesse dado principio, ò fomentado con sus exortaciones, y exemplo (Ximeno, 77).

D'aquesta manera, i tot i que no podem sabem amb certesa si va predicar alguna vegada en la nostra llengua (Pitarch, 292-294), sabem que el 6 d'abril de 1661, i en presència del senyor arquebisbe, el pare Sarrió sermonà en la Seu a “Nostre Senyor Patent”, durant el transcurs d'unes pregàries “per aigua” que duraren tres dies (Aierdi, 12-13); l'1 de febrer de 1662 assistí novament a la Seu, a la missa del quart dia del novenari de la Puríssima Concepció, “y féu un sermó de sa molta doctrina y santedat se podia prometre” (Aierdi, 75-76); i en juny de 1663 el virrei requerí la seua presència, juntament amb la d'altres religiosos, per tal que persuadiren dels seus propòsits a un grup de llauradors avalotats:

El virrey, vent lo apreto y desatino, cridà al doctor Domingo Sarrió, al arcediano Moia, als de l'Oratori y, llansant-se en ses mans, els pregà ixquesen als llauradors y els persuadisen a que es reportasen y retirasen a ses cases, y que proposasen lo que volguesen, que tot se'ls consediria (Aierdi, 261).³

Referint-se a aquest darrer esdeveniment, i a l'activitat pacificadora que Sarrió exercí, Ximeno (77-78) anotà:

No sucedió discordia en el Pueblo, ni entre los Gremios, y Personas de mas autoridad, que èl no la aplacasse con su prudencia. En aquel motin de los Labradores contra esta Ciudad, que el mismo V. Padre llama *monstruoso*, sucedido en los dias 25 y 26 de Junio del año 1663, èl fue el Iris que lo serenò todo à satisfacció del Rey, y sus Ministros, y contentamiento de las partes. El Señor Don Juan de Austria, los Marqueses de Camarasa, Leganès, y el Carpio, los Duques de Gandia, y Ciudad-Real, y otros muchos Señores de la primera Grandeza de España, dieron publicos testimonios del aprecio con que miravan su virtud. Nuestro Arzobispo D. Luis Alfonso de los Cameros llegó à besarle la mano, en señal de la veneración, y amor que le tenia.

No hi ha dubte que la postura conciliadora del pare Sarrió, sempre partidari de la serenor social, satisfieia l'autoritat política i eclesiàstica de tot el regne.

Tantes varen ser les virtuts espirituals i els mèrits cívics que acumulà el pare Doménec Sarrió, i tant el renom que adquirí entre el clergat valencià de baixes i altes

³ Sobre aquest famós aldarull, vegeu els treballs de Guia (1982) i Giménez (1983).

instàncies, que el 1660 arribà a ser nomenat bisbe de Segorb –nomenament, però, que no acceptà–; i fou també consultat per a l'arquebisbat de València. Ho relata i ho documenta Ximeno (78):

El Marques de Leganès, Virrey, y Capitan General del Reyno, no solo le consultò en primer lugar para la Mitra Arzobispal de Valencia, sino que le escribió al Rey Felipe IV: *Vuessa Magestad quiere poner un segundo Santo Thomas de Villanueva en esta Silla? coloque en ella al Dr. Domingo Sarriò; y aunque se resistirà, procure V. Magestad medios para obligalle. Y este mismo Rey, aviendo visto una, y otra vez su resistencia en admitir el Obispado de Segorbe, siendo un pobre Beneficiado, exclamò: Gracias à Dios, que tengo en mis Reynos personas tan santas, que dexen Obispados.*⁴

3. Entre el misticisme i l'activisme

El Sis-cents valencià fou propici per a l'expansió del misticisme, per a la pràctica de l'espiritualitat exacerbada i per a la profusió de tot tipus de creences, devocions i, també, supersticions. Segons Francisco Pons (225-226),

las razones de la pujanza del misticismo en el siglo XVII fueron de índole variada. A nadie se les escapan las implicaciones que en ello pudieran tener causas socio-económicas latentes en toda la centuria. Los malos tiempos fueron siempre propicios para la aparición de fenómenos espirituales extraordinarios y para el incremento del número de gentes que buscaban sublimar sus males temporales por la vía religiosa. Muestra de ello en Valencia, son los intentos contínuos de llevar a cabo nuevas fundaciones religiosas, y la hostilidad que éstas encuentran por parte del clero y de las parroquias y de las órdenes religiosas, que consideran saturado el ambiente religioso. Pero a las razones socio-económicas deben sumarse otras como, por ejemplo, el relativo fracaso de ciertas instancias, caso de la Orden de Predicadores, por evitar la excesiva facilidad con que los laicos y las beatas podían acceder a un tipo de espiritualidad que hubieran querido ver reservado para los religiosos.

I fou en aquest context que nasqué la Congregació de l'Oratori de sant Felip Neri, a la qual Doméneq Sarrió va estar ben vinculat, i on cal emmarcar gran part de l'activitat religiosa, pastoral i homilètica que desenvolupà el nostre protagonista.

Així, no és d'estranyar que el 1662 ell i un grup d'eclesiàstics, també "activistes", fundaren l'"Escuela de Cristo de Valencia", que derivava de "l'esperit de mètode de sant Felip Neri", i que es trobava en estreta relació amb l'Oratori. Sobre aquella institució, hom ha escrit:

No interesan tanto los avatares por los que discurrió la fundación de la Escuela, como los lazos espirituales existentes entre algunos de sus miembros y determinados personajes valencianos comprometidos con la espiritualidad mística. A pesar de que las conclusiones que se pueden derivar de tales lazos no son categóricas, muestran con claridad que, al menos a título personal, ciertos miembros de la Escuela de Valencia llegaban en sus prácticas espirituales más allá de los simples ejercicios ascéticos (Pons, 237).

En aquest sentit, i per tal de comprendre un poc millor quin tipus d'espiritualitat practicava Doméneq Sarrió, cal també assenyalar que, en 1656,

⁴ Vegeu també: Rodríguez, 114.

él y otros doce sacerdotes, para «mayor gloria de Dios, y utilidad de las almas», resolvieron iniciar en Valencia una devoción consistente en recorrer todos los viernes del año el camino que seguían los condenados a morir en la horca (Pons, 238-239).

Per la seua banda, Rodríguez (114) el presentà com una persona hàbil en l'ús de la paraula, “apostólico y agudo predicador! Nunca se decidió si era más poderoso en lo que fervorizava que en lo que discurría”; i com a feble de salut:

Predicò en nuestra Patria, muchas Quaresmas, igualmente con provecho, y con aplauso; anteponiendo la confianza del fruto espiritual, a su salud, que, con las mortificaciones, la poseía muy defectuosa.

Com sabem, entre els clergues i religiosos del baarrocc eren freqüents la pràctica de la penitència física i la deixuplina. I és possible que foren aquestes mortificacions corporals, de les quals el pare Sarrió no s'escapava⁵, i la intensa activitat predicadora que portava a terme les causes de la seua coixa salut.

Tal com hem pogut comprovar al principi, un dels símptomes més preeminents de l'espiritualitat del venerable Doménech Sarrió fou l'omnipresent i reiterada devoció que sempre i en tot lloc professà per la Mare de Déu. No és per casualitat, doncs, que la seua obra més famosa porte per títol *Devoción de la Virgen SS. María Señora Nuestra para hacerse uno esclavo, pagando tributo cada año, cada mes, cada semana, cada día, y cada hora* (València, 1650).⁶ I que fóra també l'autor del *Rezo y Oficio de la Virgen de los Desamparados*, que fou qualificat per Ximeno (79) com a “muy propio, muy tierno y muy elegante.” A propòsit de la seua devoció mariana, Rodríguez (114), afirmava:

Ardiente Devoto, de la Reyna de los Ángeles! Firmavase siempre: *Capellan de la Virgen*. Nombrandola en las Platicas, y en los Sermones, se enternecía con tan devota, y risueña exterioridad, que casi no podia proseguir!

Varen ser aquestes manifestacions marianes, públiques i pies, i d'altres de privades, les que portaren Ramon Robres (662-663) a destacar i estudiar l'“espiritualidad mariológica” del pare Sarrió; i a parlar de la Mare de Déu com una de les “palancas más poderosas” de la seua acció pastoral. Tant és així que aquest investigador afirmà que, en una de les cartes que escrigué el venerable Sarrió en italià, sense data ni destinatari coneguts, s'hi troba l'“acta fundacional de la Esclavitud Mariana en Valencia.”

D'aquesta manera, podem afirmar que l'encesa devoció a la Mare de Déu –a qui contínuament invocava– i al sagrament de l'Eucaristia que Sarrió practicava, juntament amb la seua estima i perseverança en la pietat i en la pregària –“Mucho quisiera que V. C. se diera muy de veras a la oración, porque es el medio para no perder el tiempo y para que una persona viva y muera ética con calentura contínua del divino amor” (Robres, 681-682)–, a la que, segons Robres (661), “en ocasiones dedicaba de diez a doce horas”, constituïen els eixos fonamentals de la seua fe i les deus de la seua prèdica fèrtil; i així, recomanava Sarrió al P. Juan Bautista de la Sala en carta personal datada el 15 de febrer de 1654:

Sea hombre de oración, que con esto tendrá todas las virtudes con perfección. Saque de la oración el confirmarse cada día más en el servicio de la Virgen Madre y rogarle a esta Señora, con vivas lágrimas, le alcance amor y afición a la Santa Cruz (Robres, 675-676),

⁵ Sobre l'ús del cilici i de la deixuplina, vegeu: Robres, 676.

⁶ Vegeu: Mestre, 26 i Ximeno, 79.

4. El relat de les exèquies

A la mort del doctor Sarrió, esdevinguda a València la nit del 25 de febrer de 1677, “als 66 anys no d’edat sinó de virtut”, totes les corporacions religioses a les quals havia estat vinculat i part del poder polític oficial s’apressaren a retre-li tot tipus d’homenatges i lloances fúnebres. Segons escrigué Francisco Pons (238):

Domingo Sarrió gozó de gran prestigio espiritual en Valencia, hasta el punto de que a su muerte se le rindieron grandes honores con la participación de las más altas instancias valencianas.

A això cal afegir la ingent massa de persones de tota condició social que se sumà a la celebració de les exèquies, que tingueren lloc a la Seu de València l’endemà, dia 26 de febrer, i que provocaren que la cerimònia es desenvolupara amb algunes dificultats. Així, existeixen diversos testimonis escrits que ens parlen de la manera com es portaren a terme les pompes fúnebres, que descriuen els detalls de l’acte i que elogien les múltiples excel·lències del pare Sarrió.

D’aquesta manera, Vicent Ximeno (78) resumí la mort i soterrar de Sarrió en els següents termes:

Su entierro fue solemnísimo. Passaron el Cadaver à la Congregacion; pero para librarlo de la piedad indiscreta del Pueblo, huvieron de colocarle en un elevadísimo Tumulo. Todos los Cleros i Comunidades Regulares acudieron voluntariamente a responsar. Clamorean las Campanas de todas las Iglesias de Valencia, y las de la Metropolitana, como en la muerte de algun Canonigo, sin embargo que avia dexado el Beneficio. El Oficio funeral le hizo el Cabildo Eclesiastico, que tenia entonces la jurisdiccion, por vacar la Silla Arzobispal. El Governador, y los Jurados con sus Togas llevaron el Cadaver al sepulcro. Asistieron, sin ser combidados, el Duque de Ciudad-Real, Virrey y Capitan General; la Real Audiencia; el Santo Tribunal de la Inquisicion en secreto, toda la Nobleza, y un concurso innumerable del Pueblo. Celebraronse suntuosas Exequias en diferentes Templos; pero fueron mas especiales las que celebrò el muy Ilustre Cabildo en la Santa Metropolitana.

Amb la qual cosa podem fer-nos una idea del demble i la significació social i política que adquirí el seu sepeli.

D’una altra banda, Josep Rodríguez (114), que errà el dia de la defunció, fou encara més vehement en el relat:

Murió dichosísimamente à 26 de Febrero, 1677, con general, y cariñoso sentimiento de todos, que le deseavamos inmortal! y con obsequiosa asistencia del Exmo. Duque de Ciudad Real, Principe de Esquilache Virrey; del M. I. Cabildo, que governava Sede Vacante; de la Nobleza; de los Cleros; de las Religiones; y de lo mas florido del Pueblo; que todos le veneravan, como Maestro, Dotor y Padre: bien que desde su cama, le desazonavan estos concursos, porque nunca quiso mas compañía, que la soledad; ni otra asistencia, que la de Dios, y su Madre; en cuya presencia estuvo siempre, y assí se conservò Santo, Puro, Casto, y Virgen!

Com a nova mostra de la magnitud que assoliren les exèquies del venerable Sarrió, cal dir també que el sermó de l’enterrament, qualificat com a “molt docte y pio, que

tocava a les grans virtuts del venerable pare” (Aierdi, 354), fou declamat per don Josep Cardona, doctor en teologia, degà de la Seu i jutge i examinador provincial, i publicat amb el títol de *Sermón de las exequias que el muy ilustre cabildo de Valencia hizo en su santa metropolitana Iglesia a la memoria del devotissimo capellán de la Virgen Madre, el venerable padre doctor Domingo Sarrió, beneficiado de dicha Iglesia y presbítero de la Congregación del Oratorio* (València, 1677).

5. La Relació verdadera

Al marge del relat que en donaren els autors anteriorment al·ludits, per a fer-nos una idea encara més exacta de l'impacte social que produí el traspàs del pare Sarrió, i de com i de quina manera es desenvoluparen les exèquies, comptem amb un document excepcional i pràcticament desconegut que fou redactat en català i que explicita la major part dels detalls que acompanyaren i acoloriren aquella celebració religiosa. Es tracta de la *Relació verdadera de la mort, soterrar y funeràries del venerable pare doctor Domingo Sarrió, prebere, que morí a 25 de febrer de l'any 1677, entre les onse y les dotse de la nit*, d'autor anònim, que, per a instrucció popular, degué circular per València dies després de l'enterrament. Aquell document fou recollit i copiat en el seu *Dietari* per mossén Joaquim Aierdi.

El relat en qüestió, que Aierdi (1999, 347) afirmà que “se ha pogut aver [...] del mestre de cerimònia de la Seu”, també tingué una versió castellana, la qual cosa assenyala com el seu autora -o autors- varen procurar divulgar-lo tant com varen poder; i és en aquesta llengua com el trobem reproduït al *Libre de Antiquitats* de la Seu de València, ara, però, signat pel prevere i subsacrista Pedro Joan Castellar, i titulat *Relación de la muerte y entierro del venerable padre doctor Domingo Sarrió, que murió a 25 de febrero del año 1677, entre las once y doze de la noche* (Martí, 340-348).

Tal com asseverà Vicent J. Escartí (Aierdi, 347), com que

les dues *relacions* són pràcticament idèntiques –tret de la llengua i alguns detalls–, la qüestió que cal plantejar-se és qui va traduir a qui. Al nostre parer, el mestre de cerimònies de la Seu –o qui fos– redactà el paper en català i així el copià mossén Aierdi, mentre que mossén Castellar en féu una traducció –o copià, ja traduïda, la relació per tal d'incloure-la al *Libre de Antiquitats*, tot atribuint-se'n l'autoria.

D'una altra banda, gràcies al *Dietari* d'Aierdi tenim també notícia puntual de quasi totes les “honres” que se celebraren en els dies posteriors en honor del pare Sarrió, i en què intervingueren els més prestigiosos predicadors valencians del moment. Així, el 20 de març de 1677 “feren les honres al venerable pare doctor Domingo Sarrió en la casa de l'Oratori de Sent Phelip Neri. Y predicà don Jusep de Cardona, degà y canonge” (Aierdi, 356). D'una altra banda, el 10 d'abril el

virrey y Real Audiència celebraren les honres del pare doctor Domingo Sarrió, en la casa de l'Oratori. La iglèssia estava tota penchada de la tapiseria de Sarnésio y altra. Enmig, un gran túmulo. Avia molts cheroglífics, anagrames y versos així llatins com en romans. Predicà el pare mestre Marona, de Sent Domingo. Yxqueren del Real tots los arguasils y escrivans de la cort formada a cavall, después los juches en coches y el virrey en sa carroza. Y después de celebrades les honres, tornaren a palàcio en la mateixa conformitat, acompan[y]ant al virrey (Aierdi, 358).

Catorze dies després, el 24 d'abril i

en la iglèssia parroquial de Sent Martí, de València, el reverent clero y cappellans celebraren les obsèques y honrres del reverent pare y molt venerable doctor Domingo Sarrió, prebere, en esta conformitat. La nit avans, a la orasió de les ànimes, tocà dita iglèssia un toch molt llarch a mort general. El dit dia de 24, a l'alba, comensaren a tocar a general, y tocaren, casi sinse parar, fins a més de migdia. La iglèssia estava tota penchada de tapiseria molt hermosa y el cap de altar per lo mateix, ab molta cosa de cheroglífics, emblemes, epigrames. Les tres portes de la iglèssia, ab vayetes; de dins lo chor, un cadafal molt alt, ab tres estànsies y ab moltes llums de siris y sirials. Predicà dites honrres el doctor Climent, de la casa de l'Oratori de Sent Phelip Neri, y predicà molt bé, docte y santament (Aierdi, 359).

I, per últim, el 29 de maig d'aquell mateix any “celebraren en lo col·lechi del senyor Patriarcha les honrres per lo reverent y venerable doctor Domingo Sarrió, prebere. Y predicà mestre Rison, de la Mersé” (Aierdi, 362).

A banda de totes aquestes notícies, la lectura de la *Relació verdadera de la mort, soterrar y funeràries del venerable pare doctor Domingo Sarrió* que Joaquim Aierdi incorporà al seu *Dietari*, permet albirar encara amb major detall l'impacte que la vida i mort d'aquest il·lustre teòleg produí entre els valencians de la segona meitat del Sis-cents. I concloure que aquell text, tant en català com en castellà, amagava una operació d'exalçament biogràfic que tenia com a objectiu incrementar i prestigiar el poder que l'església catòlica exercia sobre la societat coetània, tot oferint al poble -a aquells que podien llegir i a tots els qui podien escoltar aquell relat- un model de "santedat", com era la figura del venerable Sarrió. Aquella operació que tenia a Sarrió com a protagonista i segurament va començar amb el reat que donem en apèndix, ací, tan sols un anys després, fou culminada amb el magne *Sumario de la maravillosa vida y heroicas virtudes* que signà Antonio Jordán Selva i que apuntava cap a la canonització d'aquell religiós que, tanmateix, no va arribar.

Apèndix

Relació verdadera de la mort, soterrar y funeràries del venerable pare doctor Domingo Sarrió, prebere, que morí a 25 de febrer de l'any 1677, entre les onse y les dotse de la nit.

Fonch el venerable pare doctor Domingo Sarrió, prebere, del lloch de Alaquàs, fill de un llaurador molt honrrat, virtuos y acomodat. Fonch varó molt docte en la sagrada theolochia escolàstica, expositiva y moral, y sobretot, gran servent de nostre Senyor, en qui campecharen totes les virtuts en molt relevant grau, com se ponderava en los sermons que predicaren ses honrres, que es celebraren en esta santa iglèssia de València y en la Real Casa de l'Oratori de Sent Phelip Neri.

Este venerable pare fonch beneficiat en la Seu de València y en ella residí son benifet per espay de 34 anys. Y així mateix, tingué alguns anys lo offici de bibliothecari de l'il·lustre cabildo, asta que eu renuncià, per les moltes ocupacions en què estava enpleat, així confesant tots los dies en la yglèssia de l'Oratori de Sent Phelip Neri, com en visitar així los malalts dels espitals com los particulars en ses cases pròpies, consolant aquells.

Aplegaren les notícies de sa molta virtut y lletres a la cort de Madrit, y la magestat de Phelip Quart –que Déu tinga en lo sel–, ab lo ynforme del Sacro Supremo Consell de

Aragó, el nomenà bisbe de Sogorp en lo any 1660. Y venint la nominació a mans del virrey de València, que la i manifestà, el venerable pare es resistí y ab tanta humilitat ponderà ab rahons tan eficases que, significan-les, sa magestat tingué per bé el consolar-lo, admitint-li la renunciació sinse ynstar-li novament a que lo acceptàs; y quedà's, sempre, en son primer estat de beneficiat, continuant la vida que comensà sent chic, per a augmentant-la sempre en mèrits més relevants.

Y entrant en edat, sobrevenint-li alguns accidents, nunca estos li ynpediren los exersisis que sempre platicà, si bé és veritat que, tenint y[a] sexanta-y-huit anys, poch més o menys, ya no li donaven lloch per a eixir de casa. Y entonses envià un recado ab molt rendiment al molt il·lustre cabildo, sede vacant, supplicant-li li admetés la renunciació del benifet que posehia en la Seu, per a que el patró, que era el exelentíssim sen[y]or duch de Gandia, el presentàs a un nebot seu que hui el possehix, que es diu mosén Thomàs Panes, fill de una chermana seua. Y asò era dos messos avans que morís. Lo il·lustre cabildo, sentint molt que beneficiat de tanta estimació es despedís de son benifet y iglésia, li envià a dir, en dos capitulars, que no tenia per a que deixar lo benifet per a que el tingués son nebot, que correria per conte del cabildo el cuidado de donar-li benifet a son nebot el primer que vacàs. Mes el dit venerable pare, estimant molt tan singular mersé, tornà a significar seria molt de son consuelo el que se li admetés la renunciació. Y entonces lo il·lustre cabildo la i admeté y, ab tot effecte, se li presentà a son nebot.

Caigué mal y, anant agravant-se la enfermetat, rebé els sachraments en tot son acort, ab lo fervor que es pot creure de vita tan inculpable. Morí dit venerable pare dijous, a 25 de febrer de l'any 1677, entre les onse y les dotse de la nit. Y tement los pares de l'Oratori que li assistiren que altre dia es publicaria la mort y que causaria en lo poble gran mosió y que, sent la casa en què abitava el venerable pare chica, no es podria escusar el concurs ab alguns ensesos propòsits de la pietat valenciana y de l'afecte que tots li tenien, resolgueren ab molta prudència el portar al difunt a la casa de la Congregació ab tot secret. Y havent alsat enmig de la iglésia un túmulo prou moderat y que sols tenia de altària lo que pogués bastar per a no aplegar a tocar lo cos, posaren este dins de un ataüt molt ordinari, sobre el túmulo, tot cubert de vayetes y cosa de dos dotsenes de llums alrededor del dit ataüt. Y el cos estava revestit ab les vestidures sagrades a la vista del poble, el qual, en sabent-o, el divendres, a 26, tantòs de matí acudí gran número a veure a qui tant amava y havia venerat. Y així mateix acudiren totes les comunitats seculares y regulars de son motiu propi, sens haver-los convocat ningú, els quals anaren a dita igléssia a responsar ab particular devosió y modèstia.

Este venerable pare no causava menys veneració mort que causava viu, pués si vivint componia a tots los que'l miraven, no causava menys efecte después de mort, avans anyadia machor veneració la ternura que a tots causà la seua mort.

Així com lo divendres se sabé la seua mort y tingué notícia de ella el cabildo de la Seu, es juntà, havent presehit avans convocatòria, y determinà que la mateixa vesprada, después de acabats los oficis en la Seu, yxquera la creu ab tots los beneficiats de la igléssia, per a el qual efecte el racional entrà en lo chor, a la ora de vespres, y féu la convocació, y el perteguer convocà als canonches y dignitats y pavordres. Y tots en processó, sinse faltar sinó els que estaven ynpedits per causa de enfermetat, anaren a la Congregació, fent lo ofici de preste el canonche decà y vicari capitular, y además de les sis capes, los dos canonches en propietat més moderns portaren capes. Y les campanes tocaren un clamor, com se toca als canonches difunts, que durà tot lo tems que durà lo anar, molt a espay, y el cantar tres responsos, dos a cant pla y altre en música, y salm *De profundis*. Y en este clamor no tocà primer lo samboriet. Un ynfantet anà ab una font de plata, ab lo isopo y llibre per a les oracions; y en dits responsos no agué ynsensació.

A tems que anava la processó, vingué el síndich de la ciutat a proposar al cabildo que els il·lustres jurats estaven en la Congregació ab los demás ministres seus en forma de ciutat, y que estimarien venir, per a acompanyar en esta funció, después del preste, com se acostuma en les demás processons. Y el vicari capitular, en nom de tot lo cabildo, respongué seria de molta estimació del cabildo, y que, per no haver donat lloch lo tems, no se havia convocat a la ciutat, y que, per estar ya en processó tots los beneficiats y capitulars, no es podia suspendre ni detenir, però que anirien ab molt espay per a donar lloch a que els senyors jurats es vestisen y poguesen, en lo camí, encorporar-se en la processó y entrar tots junt en la iglèssia. Y com asò no es pogués eixecutar, per estar ya molt avant la creu, els jurats es vestiren les gramalles de terciopelo eo vellut colorat, y ixqueren al carrer a rebre la processó. Y així mateix, yxqueren en manteus y barrets los pares de la Congregació, y passant per mig de ells la creu, beneficiats y cabildo, fent ses cortesies, entraren en la iglèssia. Y después del preste entrà la ciutat y, havent rodat el túmulo, es digueren los tres responsos, los quals acabats, se'n tornaren a la iglèssia en la mateixa conformitat, acompanyant la ciutat, en son puesto. Y els beneficiats, ab molt acort, se havien quedat fets dos ales dins la iglèssia asta que agué pasat el cabildo, preste y ciutat, corresponent-se tots en les cortesies y política que acostumen.

Així mateix, per quant los pares de la Congregació resolgueren soterrar el cos del venerable pare –per a escusar, en sa gran prudència, totes les exterioritats que podien sucsehir y exedir els llímits de les bul·les apostòliques en senblants casos–, y era forçós el demanar llicència per a haver-lo de soterrar avans de les 24 ores de la mort, conforme constitucions sinodals, y esta llicència la havia de donar el cabildo o son provissor, sede vacant, els canones, en junta de cabildo, manaren a son secretari rebés acte de com no volia dispensar en que es soterràs lo cos del venerable pare asta estar cumplides les 24 ores, rigor ben piados y polítich per a mostrar el cabildo el gran carinyo que tenia al difunt, pues féu una demostració que no es troba altre eixemplar.

Y fonch que el disapte, a 27, después de celebrats los officis divins en la iglèssia machor, anà el cabildo a la Congregació y en dita casa es vestiren los àbits de chor; y així mateix, anaren el mestre de seremònies, músichs, perteguer, sachristans y ynfantets, tots ab sos àbits de chor conforme cada hu els porta en la iglèssia machor; y es vestí per a dir la missa de difunts de cos present, el canonche Jusep Just, prebere, canonche més antich, per estar mal el decano. Y es celebraren les funeràries y soterrar en la forma següent.

El presbiteri de l'altar machor estava tot de vayetes per terra y, a una part y a altra, banchs cuberts també de vayetes. Al costat de l'altar, a la part de l'evancheli, una cadira de vellut morat y tres taburets, tots de la iglèssia machor, per a els ministres de l'altar, y a la part de la epístola, al costat de la credència, un banch per a el mestre de seremònies y cambres. En lo húltim del presbiteri, a la part de la epístola, davant lo altar, dos banquetes cuberts de vayetes, sinse respalle, per a els dos cabiscols que junt ab lo cabildo formaven chor, encara que los músics estaven en lo chor alt per a cantar en la missa. Este dia no agué capes canonicals. Después, a la part de l'evancheli, fora del presbiteri, sobre una tarima que se havia fet, que igualava en la altura en dit presbiteri, estava el sitial morat per a el excel·lentíssim senyor duch de Ciutat Real, virrey y capità general de la ciutat y reyne de València. Més avant, y arrimats a la testera del túmulo, avia dos banchs cuberts de vayetes per a la ciutat y sos ministres, governadors, bal·le general y mestre racional. En lo chor alt assistiren los juches de la Real Audiència y, en una de les tribunes ab chelosies, los senyors inquisidors. En lo restant de la iglèssia, molt concurs de chent; y la machor part, de eclesiàstichs de tots estats y noblea.

Sent ya ora, yxqué el cabildo ab son perteguer y prengueren los capitulars asiento segons sa antiguetat, presehint, encara que menys antich, el canonche Fuster, machistral, per ser vicari capitular. Comensaren a sentar-se per la part de l'evancheli, en lo principi dels banchs més prop de l'altar. Luego vingué el senyor virrey y, no podent entrar per la porta de la iglèssia per lo gran concurs que avia, entrà per la porteria, ahon aguardaven los pares de la Congregasió, ab son prefecte, ab manteus y barrets, y yxqueren així mateix los jurats, ab ses gramalles y masers, a rebre a dit senyor virrey; y dos canonches, Vidal y Cathalà. Y tots junts entraren en la iglèssia, prenint cada qual el puesto que li tocava, sinse aver en ningú reparo de si estava bé o no, o mal o ben acomodats, pues per la apretura y molta chent no es pogueren acomodar los puestos ab aquella distinció que en semblants puestos y ocasions se acostuma. Però el amor y affecte de assistir al soterrar del venerable pare no deixà lloch per a reparar en puestos ni preheminències, sinó que cada hu se acomodà com millor pogué.

Después de acomodats tots estos senyors, es féu senyal y el chor comensà a entonar y cantar la missa ab molta solemnitat, devosió y música; y yxqueren de la sacrestia perteguer, dos capiscols ab capes negres y setros, prenint lloch ahon estaven los dos banquetes, en lo presbiteri, los dos sirials, ministres, preste, assistent y el mestre de seremònies. Proseguí's lo offici ab molta gravetat y es cantà la seqüència dels difunts. Al tems de l'ofertori ixqueren dos sachristans ab dos siris, en los quals havia unes monedes que es solen oferir en la iglèssia machor en los soterrars dels canonches. Estos siris entregaren los sachristans a dos infantets y estos a dos acòlits. Y ixqueren dels banchs los dos canonches més antichs, después de haver fet la chenuflecció a l'altar, cortessia al virrey y ciutat, y la salutació al cabildo, prengueren los siris de mans dels acòlits y aplegaren a oferir al preste, que donà la benedicció; y tornats los siris a dits acòlits, fetes les cortesies com avans se feren, se'n tornaren a sos assientos. Proseguí's la missa y después que se agué acabat, yxqueren de la sacrestia tres pares de l'Oratori, ab sobrepellisos castellans, que és lo àbit que platiquen en lo Oratori y, acompanyats del perteguer, tragneren la creu de plata y sirials de la mateixa Congregasió, y es posaren fora del presbiteri. Y estant ya el preste, que era el que digué la missa, ab pluvial negre de tela de or, ab los mateixos assistents ab ornaments negres, tots de la iglèssia machor, no podien pasar en front del túmulo per a que els canonches el dirichisen y rodasen y es pogués fer la ynsensasió als responsos, avans del soterrar. Per la molta chent que avia se agueren de quedar en lo mateix presbiteri, y des de allí se agué de llansar la aygua beneita y ensensar el túmulo sens poder guardar la forma del seremonial. A tot asò, los músichs cantaven los responsos en lo mateix chor alt; sols los dos capiscols es trobaven baix perquè estaven des de el prinsipi de la misa. A este tems, tocaven en la iglèssia machor les campanes, al clamor, tot lo espay que duraren les funeràries, corresponent tots los cleroy convents.

El cabildo manà que es canviassen aquelles monedes que estaven en los siris de la oferta, per ser antigues y no pesar en estos tems, en moneda valensiana, en ygal valor, y que es donasen a la casa de la Congregasió per a que disponguesen a son manar y arbitre. Y el doctor Almansa, sachrista, els repartí en los sachristans de la Seu que allí es trovaven.

Quant ya fonch ora de portar el cos a la sepultura, pucharen per lo féretro quatre pares de l'Oratori, ab manteus y barrets –perquè a la missa ni soterrar ninguna comunitat assistí ab àbits de chor sinó el cabildo y sachristans, acòlits, ynfantillos y mestre de seremònies, com al principi se ha dit–, ab què també pucharen los dos escolans per a ajudar a baixar el féretro de sobre el túmulo de ahon estava. Y avans de tocar el féretro, tancaren en clau lo ataüt; y fonch acort molt prudencial en los pares, per a escusar el que els que estaven en la iglèssia no se adelantasen a fer alguna demostrasió

piadosa que pogués encontrar-se ab los decretos pontificios que y à en orde a donar veneració als que la Igléssia no té encara donats ni aprobats per sants. Y així es féu, però fonch molt de notar que, baixant el dit ataüt los jurats vestits de gramalles, governador, bal·le y demás ministros reals y molts de la noblea, sens reparar en la gravetat de los officis ni estar prevenguts de avans tots conformes, deixaren sos puestos y prengueren el féretro, tancat com estava, y se'l posaren sobre els ombros per a portarlo a la sepultura. Y advertint-los que faltava el húltim respons, en lo qual se avia de ensensar el féretro, el deixaren en terra, sobre les vayetes, y el preste, ab los ministros, féu la funció, rodant el féretro. Y después tornaren los mateixos a posar-se'l sobre els ombros y el portaren a la sepultura, acudint altres molts a tocar la fusta de l'ataüt, quant altre no pogueren, ab grandíssim afecte y devosió, ab què el soterraren en terra plana, sense elevació ninguna ni diferència dels altres difunts, en la cappella de Senta Agna, ahon estarà fins a que nostre Senyor disponga altra cosa a son tems. Y después de les funeràries y soterrar es feren les honrres en la conformitat següent.

Continuant el cabildo sempre la estimació que sempre havia fet del venerable pare, determinà celebrar-li les honrres disapte, a 13 de març del dit any, que era segona semana de Quaresma. Y es dispongué, en la forma següent, erichir y fabricar dins lo chor, en lo espay que y à entre lo altar del Sant Christo y la reya, un túmulo que tenia 20 pams de llarch y 16 de ample; sobre este, altre de 16 pams de llarch y 12 de ample; y altre tercer sobre els dos, y sobre els tres una tumba, los tres taulats cuberts de vayetes y la tumba de brocats, y damunt una casulla y alba. Y a la part que corresponia a l'altar posaren un barret ab la borla de doctor en theolochia. Havia en dit túmulo tres órdenes de blandonets de fusta plateats, ab siris, y als quatre cantons dels dos taulats primers huit blandons grans, quatre de plata y quatre de bronse, ab sos sirials, dels que es posen en les grades de l'altar machor en les festivitats; ab què lo més alt del túmulo sobrepuchava a la reixa, y totes les llums que avia eren cent cinquanta-y-quatre. El dia avans, después de tocada la orasió de les ànimes, es tocà en la Seu un clamor de campanes com a toch de canonche, sinse la campaneta del samboriet. Y dit clamor, en parades, durà una ora.

Convidà el vicari capitular al senyor virrey y el mestre de seremònies convidà de part del cabildo a la ciutat, per a que assistisen a esta funció fúnebre.

El dia del disapte, a la alba, después de haver-la tocada, es tocà altre clamor y, sobre amanéixer aquell dia plovent, acudí a les sinch del matí tanta multitud de hòmens y dones per a pendre bon lloch que, en breu rato, no sols se omplí tot lo cruzero y capelles, sinó també el chor, de tal manera que ninguna dilichència bastà per a que se n'ixquessen del chor, ans bé per momentos entrava altra tanta més chent de la que eixia, sinse poder-o ynpedir, omplint-se tot lo presbiteri de senyores de títols, sinse poder obrir pas per a poder pasar a l'altar machor, ab què sachristans y ynfantets entraven per la porta principal del chor, al tems dels officis, per a lo que era menester, perquè de la sachrestia al chor no es podia pasar.

A les huit ores comensaren tércia, y dita, es digué sexta y nona. Y después ixqué el preste domer ab sos ministros de la sachrestia, ab perteguer y sachristans que anaven obrint camí des de la sachrestia a l'altar machor, ab tan gran dificultat que no se ha vist tal concurs, enchamay, en la igléssia. Digué's la missa de la fèria y en ella es féu el senyial de alzar a nostre Senyor, per haver-se de dir després vespres, y quan aplegà el tems de aver de pasar del chor a l'altar per a pendre la pau, no fonch pusible, ab què aquell dia no es pogué donar en lo chor. Dita la missa, es digueren les vespres del psalteri y capítulo de la dominica segona de Quaresma, y el domer se agué de vestir en lo mateix chor, y no pogué pasar a ensensar lo altar machor al magnificat, y esta seremònia se agué de eixecutar en lo altar del Sant Christo, que està en lo chor.

Era tanta la chent que el canoche que digué la missa y el mestre de seremònies y els demás ministres que avien de vestir-se en la sachrestia, agueren de eixir per la porta del Micalet y entrar per la dels Apòstols; y per darrere la cappella machor, ab gran dificultat, aplegaren a la sachrestia a vestir-se. Y en la obra de la cappella machor advertiren, sobre els bastiments, avia tanta chent que corria perill de derrocar lo altar ahon se celebrava y sucsehir desdiches considerables, per los molts que perisen sens poder fochir. Y no trobant modo de evitar este perill, el canoche que avia de dir la missa y el mestre de seremònies arbitraren que, en venir lo virrey, se li supplicàs manàs enviar soldats de la guarda per a que desenbarasasen aquell puesto y es quedasen allí ynpedint no es tornàs a omplir de chent. Així com entrà el virrey, acompanyat de la ciutat y demás ministres reals, y eu sabé el mestre de seremònies, perquè des de el púlpit lo avisà un escolà, anà a donar el recado y el virrey eu féu posar en eixecució.

Dispost tot, se entonà la missa de difunts en lo chor. Yxqueren de la sachrestia, ab la dificultat que es pot pensar, el perteguer, mestre de seremònies, acòlits y ynfantets, don Gaspar Grau de Arellano, vicari capitular, sede vacant y canonche més antich –el qual digué la missa–, ministres y assistent. Al comensar la epístola yxqueren del chor los canonches, dignitats y pavordres als banchs, per a el sermó, per no esperar a eixir a la ora del sermó perquè seria inpusible. Y també pasà don Jusep de Cardona, que avia de predicar, y se esperà en lo presbiteri, sense poder pasar a la sachrestia. Pucharen los dos canonches més antichs a la oferta y es féu com se pogué. En lo chor avia huit capes, y no agué capes canonicals.

Acabada la missa, el predicador, saludant al virrey, ciutat y cabildo, anà al púlpit, ab tots los ministres que se acostuma, menys lo machíster, que no pogué pasar y suplí el mestre de seremònies. El sermó fou molt docte y pio, que tocava a les grans virtuts del venerable pare. Después de concluhit lo sermó, que seria epístola, es llevà la casulla y es posà pluvial negre de tela de or y, saludant al virrey y ciutat, se n'entrà en lo chor. Y la creu a la porta de la reixa, los canonches rodaren el túmulo, ab les huit capes, y el preste ab los ministres, arrimats a l'altar del Christo. Es digueren dos responsos a cant pla y el tercer en música, ab lo salm *De profundis*, y en este tercer es llansà aigua beneyta alrededor del túmulo y se ynsensà, ab què se acabaren les funeràries. Mentres se digué la missa y els responsos, clamorecharen les campanes.

Lo ataüt en què posaren al venerable pare està tancat ab tres claus, y el propòsit de l'Oratori entregà la una al cabildo, la altra té la ciutat y la tercera la té la Congregasió.

Obres citades

- Aierdi, J. *Dietari. Notícies de València i son Regne, de 1661 a 1664 i de 1667 a 1679*. A cura de V. J. Escartí. Barcelona: Barcino, 1999.
- Besó Ros, A. *Als peus de l'olivera. La presència de la Verge Maria en la història d'Alaquàs sota la invocació de Mare de Déu de l'Olivar*. Alaquàs: Parròquia Mare de Déu de l'Olivar, 2001.
- Escartí, V. J. "Unes consideracions sobre la dietarística valenciana del segle XVII." *Caplletra* 9 (1990): 119-127.
- . *Jaume Bleda i l'expulsió dels moriscos valencians*. València: Fundació Bancaixa, 2009.
- . "Notícia sobre la literatura memorialística al País Valencià, del segle XIV al XIXb." *Manuscrits* 28 (2010): 181-205.
- Esteve, J. "El venerable Domingo Sarrió. Hijo ilustre de Alaquàs (1609-1677)." *Quaderns d'investigació d'Alaquàs* (1997): 45-52.
- Giménez, V. "Administración fiscal municipal y conflictividad social: la revuelta de los labradores (1663)." Tesi de llicenciatura inèdita. València: Universitat de València, 1983.
- Guia, L. "La revolta dels llauradors de l'Horta de 1663." En *Estudios dedicados a Juan Peset Alexandre*. València: Universidad de València, 1982. 305-326.
- Jordán, A. *Sumario de la maravillosa vida y heroicas virtudes del V. P. Doctor Domingo Sarrió*. València: Francisco Mestre, 1678.
- Martí, J. ed. *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*, vol. I. València/Barcelona: IIFV-PAM, 1994.
- Mestre, A. "Domingo Sarrió." En *Gran Enciclopedia de la Comunidad Valenciana*, vol. XV. València: Editorial Prensa Valenciana, 2005. 26.
- Pitarch, V. *Llengua i església durant el barroc valencià*. València/Barcelona: IIFV-PAM, 2001.
- Pons, F. *Místicos, beatas y alumbrados*. València: IVEI, 1991.
- Reglà, J. *Història del País Valencià*, vol. III. Barcelona: Edicions 62, 1989.
- Solano, A. "Les relacions de successos en la València de l'Edat Moderna." En *Escriptors valencians de l'Edat Moderna*. València: Generalitat Valenciana, 2004. 107-120.
- Robres, R. "Un esclavo de María: el venerable Domingo Sarrió, de la Congregación del Oratorio (1609-1677). Cartas inéditas." *Anthologica Annua* 18 (1971): 659-683.
- Rodríguez, J. *Biblioteca valentina*. València: Joseph Tomàs Lucas, 1747.
- Ximeno, V. *Escritores del Reyno de Valencia*, vol. II. València: Joseph Estevan Dolz, 1749.